

Přílohy

POSTSCRIPTUM ANEB CESTA TAM A ZASE ZPÁTKY

Píšu tyto řádky přesně týden po zimním slunovratu. Za oknem klesla teplota pod bod mrazu, všechno je nehybné: příroda na poslední chvíli konzervuje poslední zbytky uplynulého roku, aby z jeho semen na jaře opět vyrašili stébla toho následujícího. Já, řízením osudu přesně v souladu s aktuální fází ročního cyklu, tímto osobním závěrem završuji dlouhou cestu, jež vedla k sepsání této práce. A nevracím se z ní nezměněn, jak už to s takovými cestami bývá...

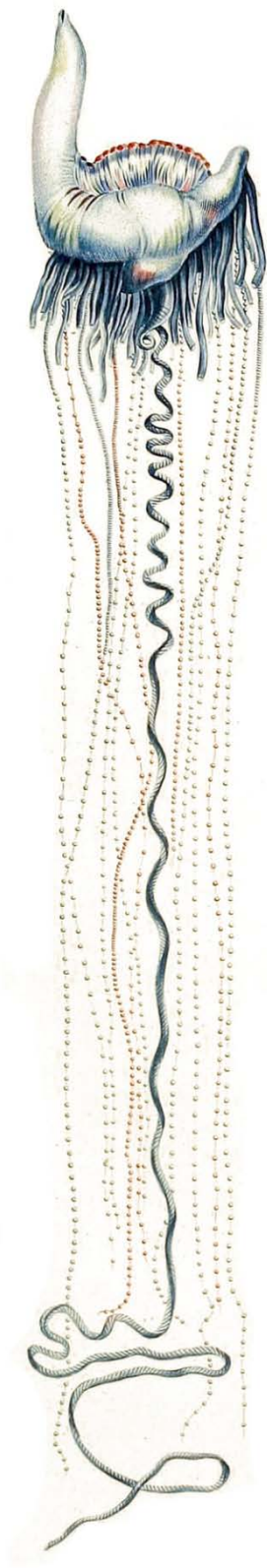
Navzdory úporné snaze o proniknutí do mě předtím neznámého a vzdáleného kraje biologie, a jen o něco málo bližšího království filosofie, jsem byl schopen toliko projít skrz ně po těch nejvíc vyšlapaných stezkách. Okolní krajinu jsem zahlédl pouze letmo, temná zákoutí mi zůstala skryta zcela. Lépe jsem poznal pouze magickou říši abramovských mluvících kamenů a stromů. V té jsem se začal učit vnímat svými smysly – chodit bosky, s otevřenými očima i ušima, nasáváje vůně a pachy okolí. (Poznávání svého okolí skrze chutě jsem zatím nedotáhl za občasně pasení se na lesních plodech, nebo procházku vinohradem se sklenkou vína. Že to ale jde i bohatěji a bezprostředněji se lze přesvědčit na osobě rostlinného sociologa Jiřího Sádla, pro kterého je ochutnávání všeho zeleného patrně jedním ze způsobů taxonomického určování rostlin.) Toto ovlivnění na osobní rovině se zřejmě mírně promítlo i do samotné práce, doufám však, že se mi přesto podařilo uchovat odstup a nestrannost adekvátní akademické práci.

Z jiného úhlu by se na proces psaní této práce dalo dívat jako projití jednoho okruhu po velké spirále točící se kolem nekonečného hermeneutického kopce: ocitl jsem se opět na tom samém svahu, jen s o něco málo lepším vhledem do probíraných témat, zato s mnohem lepším výhledem do okolní myšlenkové krajiny. Dnes bych už pravděpodobně některé části práce napsal jinak a lépe. Ale tak už to s takovými pracemi bývá...

Myslím však, že právě toto rozšíření obzorů, poučení a postoupení na snad alespoň nepatrně vyšší úroveň porozumění světu i sobě by mělo být účelem diplomové práce, a to možná dokonce tím hlavním. Jde o slabší variantu onoho „zasvěcovacího rituálu“, kterým by, podle mého vedoucího a mentora Tomáše Daňka, kromě jiného mělo být zpracování odborné akademické práce v oblasti humanitních věd.* Osobní význam tohoto zasvěcení jsem v posledních měsících poznal na vlastní kůži. Jestli jsem splnil nároky kladené na závěrečné práce magisterského oboru sociální a kulturní ekologie, ať posoudí oponent a komise.

* Daněk, 2010: XXX-XXXI

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1 - Měchýřovka portugalská (*physalia physalis*)

(volné dílo, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/de/Physalia_physalis1.jpg)

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Luboš Slovák, Mgr.
2. Osobní číslo (UKČO): 84094113
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2011
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 9/2011
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:

Bakalářská práce: Authoritative DNS server with DNSSEC support, MFF UK, Správa počítačových systémů, obhájeno 9/2009

Diplomová (magisterská) práce: DNS library for a high-performance DNS server, MFF UK, Softwarové systémy, obhájeno 9/2011

6. Předběžný název DP:

Rehabilitace smyslově vnímaného světa z environmentální perspektivy Davida Abrama.

7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

Současná ekologická krize má různorodé projevy: ničení biotopů, vymírání druhů, nadužívání „zdrojů“, obecně kořistnický vztah k přírodě, a další, které se navzdory několika dekadám reflexe nedaří zmírnit. Jako možné příčiny této krize se typicky uvádějí, mimo jiné, ekonomika jednostranně zaměřená na (materiální) růst, konzumní způsob života, neschopnost nebo neochota lidí přijmout zodpovědnost za své konání, nebo obecně krize morálky. Odborníci také často píšou o převratných a bezprecedentních změnách, které nastartovala průmyslová revoluce a které souvisí především se způsobem obživy, industrializací, globalizací, vědeckým a technickým pokrokem, atd. Za těmito aspekty a procesy soudobé společnosti je však možno hledat ještě hlubší a fundamentálnější příčiny – způsob vnímání, rozumění světu a jeho poznávání. V mé práci se zaměřím právě na tuto úroveň a to z pohledu epistemologického a environmentálně filosofického.

V konečném důsledku jde jakékoliv ochraně přírody především o ochranu konkrétních přírodních jevů (pomineme-li čistě antropocentrický přístup mající za cíl jediné přežití člověka). A i když mluvíme o vztahu k přírodě v obecnějším smyslu, jak jsem

naznačil výše, jde nakonec právě o chápání konkrétních bytostí nebo konkrétních neživých částí přírody a vztah k nim, které stojí v jeho základu. Současné chápání přírody se odvíjí především od způsobu, jímž k ní přistupuje moderní přírodověda (u živých bytostí pak konkrétněji biologie). V první části práce tedy chci popsat tento přístup, i s jeho hlavními historickými kořeny. Základním motivem bude chápání (smyslově vnímaných) jevů ve filosofii a posléze biologii a tendence k jejich přehlížení, nebo degradaci, která přetrvala i v moderní biologii.

Obecným kontextem tedy bude změna evropského myšlení o světě (a přírodě), která se dá nazvat zavržením smyslově vnímaných jevů. K němu došlo pro současnost nejvýznamnějším způsobem ve filosofii a přírodovědě renesance a baroka, odkud začnu svůj výklad. Chci především shrnout ideje významných renesančních myslitelů v této věci (Bacon, Galilei, Descartes, příp. také Pascal a Newton). Budu však vybírat cíleně jenom ty myšlenky, které se budou nejlépe hodit pro účely mé práce, tj. ty, které vedly k zmíněnému zavržení jevů a které se posléze přetavily ve způsob myšlení charakteristický pro současnou přírodovědu (tedy hlavně ty koncepty, vůči nimž se David Abram se svou ekofilosofií vymezuje).

Na tento obecný filosoficko-přírodovědný kontext navážu exkursem do biologického myšlení, které je pokračovatelem výše uvedené změny pojetí světa. Počínajíc Darwinem, ukážu, jak i moderní a současná přírodověda degradovala jevy – tedy konkrétní živé bytosti, což je obzvlášť patrné v neodarwinismu, jenž je dnes dominantním paradigmatem a kterému taky chci věnovat největší prostor v tomto přehledu.

Bude však velmi přínosné se stručně zmínit i o některých jiných biologických přístupech, které více zdůrazňují, nebo příkládají hodnotu jevům, resp. konkrétním živým bytostem a dají se tudíž chápat jako svého druhu reakce na zavržení jevů v evoluční biologii. Tady bych zmínil především teorii Gaia a biologii Adolfa Portmanna, případně také proud myšlení, který se dá shrnout pod název vitalismus. Všechny tyto teorie (a další, kterým se věnovat nebudu) byly buď neodarwinismem vytlačeny na (za) okraj vědeckého diskursu, nebo jím byly v nějaké formě pohlceny. Právě tato schopnost současného evolučního paradigmatu pohlcovat, nebo vytlačovat všechny alternativní přístupy, vede k jakémusi monopolu na poznání (živých tvorů) a ten následně k silnému vlivu na celospolečenský diskurs, včetně environmentálního.

K důležité reakci na přehlížení jevů novověkou vědou došlo na poli filosofie s nástupem fenomenologie. Stručně zmíním klíčové autory – Edmunda Husserla a Martina Heideggera, a navážu o něco podrobnějším popisem vybraných myšlenek Maurice Merleau-Pontyho, z jehož práce Abram přímo vychází.

8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Pokud bych měl práci zařadit do nějakého konkrétního oboru, byla by to environmentální filosofie. Spíše se však budu pohybovat někde na hranici filosofie a biologie s příklonem k filosofii.

Hlavním předmětem práce bude především analýza přístupu amerického environmentálního filosofa Davida Abrama k jevovému (smyslově vnímanému) světu obecně a k živým bytostem konkrétně, a jeho srovnání s pohledem současné biologie (tj. neodarwinismu). Na tomto rozdílu chci ukázat, co současná věda opomíjí, ale hlavně

představit Abramův přístup jako úplně odlišný pohled na přírodu, potenciálně vhodnější pro environmentální diskurs.

V českém prostředí je zvykem podkládat a zdůvodňovat environmentální přesvědčení vědeckými daty a poznatky. Environmentalismus se snaží o legitimizaci svých hodnot, myšlenek a tvrzení hlavně skrze vědu, a to ještě konkrétněji převážně v rámci ekosystémového paradigmatu v biologické ekologii. S nástupem (resp. rozšiřováním) neodarwinistického paradigmatu se však environmentalismus dostal do krize, vzhledem k nemožnosti vědecky odůvodnit jakoukoliv ochranu přírody a také nelibosti nové generace vědců k vyvozování hodnotových soudů z vědy. Domnívám se, že ekologismus u nás potřebuje jiné nosné paradigma, a chci představit a rozebrat myšlenky Davida Abrama jako možnou alternativu, nebo přinejmenším inspiraci. V tomto ohledu budu přímo navazovat na disertační práci Tomáše Daňka, který na tyto problémy environmentalismu a jejich příčiny poukázal, a dílo Davida Abrama uvedl jako jedno z možných východisek z této krize.

Abram ukazuje, jak jsme se ve vědeckém myšlení, ale i v každodenním životě, oddělili od jevového světa, a považuje to za jednu z příčin současné environmentální krize. Zdůrazňuje roli, jakou sehrává konkrétní místo se všemi jeho vnímatelnými aspekty, a reciproční vztah k němu, v našem chápání světa. Tvrdí, že lidský intelekt je hluboce zakořeněný v bezprostřední smyslové zkušenosti a je třeba tuto zakořeněnost reflektovat při snaze o poznávání přírody. Z těchto a dalších myšlenek vyvozuje své chápání živých i neživých fenoménů jako veskrze jiných, ne však méněcenných, nebo podřízených vzhledem k člověku.

9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:

Pro moji práci není formulace hypotéz vhodná (jelikož spíš než o výzkum potvrzující hypotézy půjde o analýzu a srovnání textů, resp. teorií). Výzkumný problém bude tedy následovný:

Alternativa k převažujícímu vědeckému pohledu na život, kterou nabízí David Abram, a její význam pro environmentální diskurs v ČR.

10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Hlavním metodologickým postupem práce bude shromáždění, selekce, kritická analýza a komparace klíčových textů, myšlenek a teorií. První dvě části práce (kapitoly 1–4, viz předběžnou strukturu práce níže) budou mít především rešeršní formu s využitím dalších postupů (především komparace a analýzy), kde to bude potřeba (zejména v části věnované současné biologii a části věnované fenomenologii Maurice Merleau-Pontyho). Kde to bude možné a vhodné, budu čerpat z primární literatury, převládat však pravděpodobně budou sekundární zdroje, které pro mé potřeby výstižněji shrnují klíčové myšlenky. V popisu a analýze neodarwinistického paradigmatu (kapitola 2.2) se budu zaměřovat na chápání jevového světa a způsob jeho zkoumání ve vztahu k environmentálnímu diskursu. Kapitola 5 bude popisem a analýzou myšlenek a díla Davida Abrama s podobným postupem analýzy i zaměřením – tj. na jeho chápání živého (obecněji smyslově vnímaného) světa a přístup při jeho poznávání. Kapitola 6 bude komparovat tyto dva přístupy, v nichž se zaměřím na

environmentální kontext, a kapitola 7 bude analyzovat způsob, jakým lze Abramovy myšlenky využít pro legitimaci environmentálních témat.

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. *praktický* přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

V mé práci si kladu za cíl představit pohled na přírodu alternativní k v současnosti převažujícímu vědeckému pohledu. Na jeho základě pak chci hledat argumenty pro ochranu přírody, postavené na jejím popisu nebiologickými metodami.

12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (*vědecká* „přidaná hodnota DP“):

Svou prací chci přispět především k promýšlení otázky ochrany přírody a související krize environmentalismu v českém kontextu, a to hlavně z hlediska motivací k této ochraně a vypořádávání se s námitkami vědecké komunity.

13. Jaké bude (bude-li) jejich *teoretické* zobecnění a přínos:

Má práce je veskrze teoretická, veškerá zobecnění tak jsou zahrnuta v samotném předmětu a cíli práce (viz výše).

14. Struktura DP (*předběžný* obsah – názvy oddílů a kapitol):

Úvod

- i. Motivace a cíle práce
 - a. Co chráníme, když chráníme přírodu?
 - b. Ekosystém ve světle evoluce aneb krize environmentalismu
 - c. Jak z toho ven?
- ii. Definice základních pojmů
- iii. Metodologie

Část první - Zavržení jevů

1. Zavržení jevového světa v novověku a vztyčení chrámu vědy
2. Ztráta jevu v biologii

Část druhá – Reakce v biologii a filosofii

3. Vybrané pokusy o rehabilitaci jevového světa v biologii 20. století
 - 3.1. Biologický vitalismus
 - 3.2. Niternost jako zdroj smyslu organismu (biologie Adolfa Portmanna)

- 3.3. Živoucí planeta (Teorie Gaia)
- 4. Fenomenologická reakce
 - 4.1. Edmund Husserl a Martin Heidegger
 - 4.2. Maurice Merleau-Ponty
- Část třetí – Kouzlo smyslů
 - 5. Smyslově vnímaný svět v podání Davida Abrama¹
 - 5.1. Problémy současného světa
 - 5.2. Mysl a tělo (kritika současného pohledu na svět)
 - 5.3. Vnímání, jazyk a veskrze tělesná mysl
 - 5.4. Na cestě k ekologické epistemologii
 - 6. Příroda biologů vs. příroda Davida Abrama (rehabilitace smyslově vnímaného světa)
 - 7. Důsledky pro environmentální diskurs
- Závěr

15. Předběžná bibliografie k tématu:

- Abram, David. 2001.** A Reply to 'Phenomenology versus Pragmatism'. *Environmental Ethics*. Fall, 2001, Sv. 23, 3.
- Abram, David. 2001.** Awakening What's Wild Within Us. *Utne Reader*. November/December, 2001, Sv. 108.
- Abram, David. 2010.** *Becoming Animal. An Earthly Cosmology*. New York : Vintage Books, 2010.
- Abram, David.** Between the Body and the Breathing Earth. *Alliance for Wild Ethics*. [Online] [Citace: 5. 1 2014.] http://www.wildethics.org/essays/between_the_body_and_the_breathing_earth.html.
- Abram, David. 2013.** *Kouzlo smyslů*. Praha : DharmaGaia, 2013.
- Abram, David. 1988.** Merleau-Ponty and the Voice of the Earth. *Environmental Ethics*. 1988, Sv. 10.
- Abram, David. 2008.** *Procitnutí do živé země*. Nymburk : OPS, 2008.
- Abram, David. 2009.** The Air Aware. *Orion Magazine*. 2009, Sv. 28, 5.
- Abram, David. 1991.** The Mechanical and the Organic. [editor] Stephen H. Schneider a Penelope J. Boston. *Scientists on Gaia*. Boston : MIT Press, 1991.
- Abram, David. 1997.** Waking Our Animal Senses: Language and the Ecology of Sensory Experience. *Wild Earth*. 1997.

struktura této a následujících kapitol se může v průběhu psaní i výrazně proměnit.

- Čapek, Jakub. 2013. *Maurice Merleau-Ponty. Myslet podle vnímání*. Praha : Filosofia, 2013.
- Daněk, Tomáš. 2010. *Přirozený svět jako ekologický problém*. [disertační práce] Brno, 2010.
- Dawkins, Richard. 2003. *Sobecký gen*. Praha : Mladá fronta, 2003.
- Dobešová, Blanka. 2009. *Filosofie Davida Abrama v kontextu environmentálního myšlení: cesta k obnově prožitku posvátnosti přírody*. [bakalářská práce] Brno, 2009
- Floss, Pavel. 1987. *Proměny vědení*. Praha : Mladá fronta, 1987.
- Holden, M. 2002. A Reply to David Abram. *Environmental Ethics*. Spring, 2002, Sv. 24, 1.
- Holden, M. 2001. Phenomenology versus Pragmatism: Seeking a Restoration Environmental Ethic. *Environmental Ethics*. Spring, 2001, Sv. 23, 1.
- Kleisner, Karel. 2008. *Biologie ve službách zjevu - k teoreticko-biologickým myšlenkám Adolfa Portmanna*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2008.
- Komárek, Stanislav. 2008. *Obraz člověka a přírody v zrcadle biologie*. Praha : Academia, 2008.
- Kratochvíl, Zdeněk. 2009. *Filosofie mezi mýtem a vědou. Od Homéra po Descarta*. Praha : Academia, 2009.
- Kratochvíl, Zdeněk. 1994. *Filosofie živé přírody*. 1. vydání. Praha : Hermann a synové, 1994.
- Lovelock, James. 1994. *Gaia: živoucí planeta*. Praha : Mladá fronta, 1994.
- Markoš, Anton. 2000. *Tajemství hladiny. Hermeneutika živého*. Praha : Vesmír, 2000.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2011. *Primát vnímání a jeho filosofické důsledky*. Praha : TOGGA, 2011.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2008. *Svět vnímání*. Praha : Oikoymenh, 2008.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2004. *Viditelné a neviditelné*. Praha : Oikoymenh, 2004.
- Neubauer, Zdeněk a Fiala, Jiří. 2011. *Sřetnutí paradigmat a řád živé skutečnosti*. Praha : Malvern, 2011.
- Petříček, Miroslav. 1997. *Úvod do současné filosofie*. Praha : Herrmann & synové, 1997.
- Portmann, Adolf. 1997. *Nové cesty biologie. Scientia & Philosophia*. 1997, 7 & 8.
- Svatá, Barbora. 2007. *Ekosofie v díle Davida Abrama*. [postupová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze] Praha : autor neznámý, 2007.
- Toadvine, Ted. 2005. Limits of the Flesh: The Role of Reflection in David Abram's Ecophenomenology. *Environmental Ethics*. 2005, Sv. 27.
- Velický, Bedřich, Trlifajová, Kateřina a Kouba, Pavel. 2010. *Spor o přirozený svět*. Praha : Filosofia, 2010.
- Wilson, Edward Osborne. 1995. *Rozmanitost života*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- Wood, David. 2001. What is Ecophenomenology? *Research In Phenomenology*. 2001, Sv. 31.

Zavalkoff, Anne. 2004. Dis/located in Nature. A Feminist Critique of David Abram. *Ethics & The Environment*. Spring, 2004, Sv. 9, 1.

Zrzavý, Jan, Storch, David a Mihulka, Stanislav. 2004. *Jak se dělá evoluce*. Praha : Paseka, 2004.

16. Předpokládaný vedoucí DP:

Mgr. Tomáš Daňek, PhD.

17. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):²

Už od počátku mého zájmu o problematiku životního prostředí bylo mým cílem co nejlépe pochopit příčiny a souvislosti environmentální krize. Tato touha po porozumění mě dovedla na katedru Sociální a kulturní ekologie, a posléze taky k environmentální filosofii, jakožto způsobu myšlení, jež hluboce reflektuje vztah člověka a světa. Tomáš Daňek mě ovlivnil svým pronikavým vhledem do této problematiky, ale hlavně mě nadchnul pro filosofický způsob uvažování. Kromě něho mě ovlivnili i díla českých filosofů/biologů (Zdeněk Neubauer, Zdeněk Kratochvíl, nebo Anton Markoš), jejichž myšlenky jsem shledal jako zásadní pro promýšlení vztahu člověka a světa, a kteří také poukazují na „ztrátu jevu“ v současné biologii. Poslední, ale neméně výraznou, motivací mi pak byla dizertační práce Tomáše Daňka, kde upozornil na výše zmíněnou problematičnost stavění environmentálních argumentů na biologii a tudíž na potřebu jiného, svébytného, nahlížení na přírodu. Právě ten se pokouším i touto prací hledat.

Jinonice 22. dubna 2014

diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE